

Időutazás a Délmagyarországgal: 1930, a növekvő gondok éve (21. rész)

Felavatták a fogadalmi templomot

Sok bajt hozott az év. A polgármester már január 15-én felhívással fordult a tehető polgárokhoz: járuljanak hozzá a munkanélküliek megsegítéséhez, mert a város erre a célra szánt pénze elfogyott. Október 27-én pedig Szeged közgyűlése elrendeli a Fehér-tó egyes részeinek halastóvá alakítását, hogy szükségmunkát biztosíthasson az egyre több munkanélküli számára, az egyetemen pedig további zsidóellenes akciók zajlanak. Ami jó: augusztus 28-án döntés születik a hittudományi főiskola alapításáról, szeptember 4-én először megszólal a dóm orgonája, október 24-én pedig felszentelik a fogadalmi templomot. Szeged népessége január 1-jén: 135 ezer 071.

A készülődő világválság egyre jobban érzékelteti hatását Magyarországon is. Az október 22-i Délmagyar két budapesti tudósításában is foglalkozik a nyomor enyhítésének lehetőségével.

Nyomorenyhítő akciók

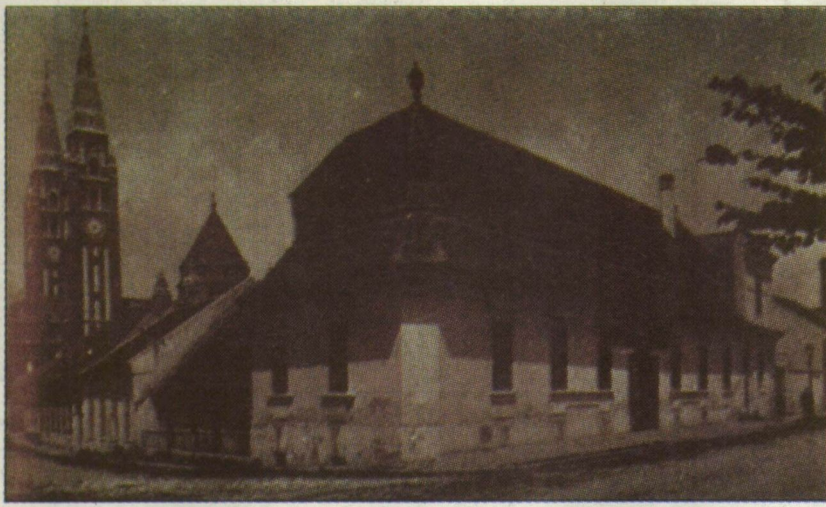
Idézzünk az elsőből! „A képviselőház elnökének összehívására ma délelőtt fél 12 órakor pártközi értekezletre gyűltek össze a parlamenti pártok vezetői. Az értekezlet tárgya Rassay Károlynak az a javaslat volt, hogy az országgyűlés képviselőházának tagjai a nyomorenyhítő akciót folytassák. A pártközi értekezlet egyhangúan helyeselte azt a gondolatot, hogy a parlament tagjai elől járjanak a nyomorenyhítő akció megszervezésében és támogatásában...” Szóval, a pártok egyetértettek valamiben, pedig a politikai harcok akkor is legalább olyan élesek voltak, mint manapság.

És a másik tudósítás: „A kormányzó az országos inségakció élén” – szól a cím, majd jön a tudósítás Ernszt Sándor népjóléti miniszter Horthy Miklósnál tett látogatásáról. „Az országos inségakció legfőbb irányítását a kormányzó úr felkérésre magára vállalta – nyilatkozta a miniszter. – Általános nyomor-

95 ÉV – 95 NAPBAN ELBESZÉLVE

Májusban lesz 95 éve, hogy megjelent lapunk, a Délmagyarország első száma. Az évforduló alkalmából egy kis múltbeli kalandozásra hívjuk olvasóinkat. 95 lapszámon át szemelvényeket közlünk a 95 évfolyam fontos és érdekes írásából. És bár az ilyen válogatások szükségképpen esetlegesek, bízunk benne, hogy olvasóink örömeiket lelik benne, és betekintést nyernek nemcsak az ország és Szeged közel egy évszázados történelmébe, hanem a Délmagyarország történetébe is.

A fogadalmi templom a régi Palánk felől nézve

enyhítő akció megindításáról van szó, a már működő különböző akciók egységesítéséről és kiegészítéséről... Egy aggályom van csak, hogy egy kissé elkétségbe a dologgal, hiszen már néhány nap múlva novemberben vagyunk.”

Hogy az akciók milyen eredménnyel jártak, azt nagyjából ismerjük.

Ünnep a Dóm téren

Az október 22-i lapban a fogadalmi templom ügyével foglalkozik a DM.

„Szeged városa 1880-ban tartott közgyűlésén akkori főispánja, Dáni Ferenc indítványára elhatározta, hogy az 1879. évi árvízkatasztrófából való szabadulás emlékére monumentális templomot építtet, amelyet fogadalmi templomul fog emelni. Bár Szeged város közönsége egy pillanatra sem feledkezett meg Istentől tett fogadalmáról, a fogadalom beváltására az árvízkatasztrófa követő általános rekonstrukció nélkül gondolni sem lehetett, s így a fogadalom az anyagi fedezet hiánya miatt két évtizeden át valóságilag elhanyagolódott.”

Mindenesetre végül elkészült a dóm. Az október 23-i lap már arról tudósít, hogy az avatás ünnepére Szegedre érkezett Angelo Rotta tápai nuncius.

Az október 24-i lap vezércikkében így köszönti az eseményt: „Az avatás, melynek ünnepén a hivatalos Magyarország és a katolikus egyház találkozik a fogadalmát beváltó és az egyetemnek ott-hont adó Szeged város közönségével, nemcsak a fogadalmi templomnak, az egyetemnek, az árkádok sorának és az árkádok alatt elhelyezett pantheonnak

szól, hanem megilleti a várost is, a területen, uccáiban, épületeiben, szobraiban látható, polgárainak lelkében, szívében élő harmadik Szegedet.”

Az avatás ünnepe valóban nagyszabású volt. Itt volt Dohnányi Szegedi miséjének ősbemutatója, volt hercegprímási szentmise és jelen volt Horthy Miklós is. Mellel – ahogyan a lap október 24-i számának egyik címe szól: „A kormányzó díszes katonai pompa között vette át a Mars-téri laktanyában szegedi ezredét.”

Atrocitások az egyetemen

A numerus clausussal elindított folyamat és a fajgyűlölet egyre keményebben érezteti hatását az egyetemen. A DM november 11-i száma vezércikkben foglalkozik a legújabb atrocitással, így: „A szegedi egyetem három fakultásán hétfőn megint ütelgeltek zsidó hallgatókat. A jogi fakultáson sorfalat álltak, s pofonokkal és rúgásokkal adták egymásnak tovább a kézre került zsidókat. A pofonokat és a rúgásokat túlnyomó számban a vidéki urak szolgáltatták az egyetem kultúrtörténetéhez, míg a szegedi babérok hervadhatatlanságáról legkevésbébben Gabriel Tibor gondoskodott.”

Az ironikus hangú vezércikket belül természetesen követte a tudósítás is, melynek elegendő, ha címeit idézzük: „Hétfőn délelőtt verekedést rendeztek a szegedi egyetemen – Másfél éves szünet után, a kultuszminiszter szegedi látogatásának idején, hétfőn ismét eltávolították a zsidó vallású diákokat – A zsidó vallású hallgatók emlékiratot nyújtanak át dr. Klebelsbergnek – Megállapították a verekedő névsorát – A rektor a legszigorúbb rendszabályokat ígéri.”

Hogy az általános állapotok közepette mennyire elégtelenek lehettek az ígért rendszabályok, az a következő évtized történetéből sejthetjük.

(Folytatjuk)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SZÁVAY ISTVÁN

A regényes sorsú Endrey család regényes sorsú sarja

Ma már Ásotthalmon él, de vásárhelyi maradt

Nem mindennapi család sarja a ma már 92. életévében járó Endrey Antal, aki ugyan ma is vásárhelyinek vallja magát, ám évtizedekig Ausztráliában élt, s jelenleg Ásotthalmon lakik. Súlyos agyvérzéséből felépülve a napokban jelentette meg nyolcadik hazai kiadású könyvét.

Fordított sorrendben kezdte írni és kiadni a magyar történelemről szóló háromkötetes munkáját Endrey Antal, aki maga sem panaszkodhat, hogy unalmas sorsot szabott volna ki számára az élet. Édesapja, Endrey Antal ugyanis főrendházi tag volt, míg édesapjának öccse, Endrey Béla előbb Hódmezővásárhelyi törvényhatósági jogú város aljegyzőjeként, majd jegyzőjeként dolgozott, majd Soós István polgármestere idején alpolgármester, végül 1936. január 1. és 1944. április 27. között a város polgármestere volt.

Már dédapám sorsa is bővelkedett a váratlan fordulatokban – mondta Endrey Antal. – Ő ugyanis mérnökként a Lánchíd építéskor a budai hídfőnél a víz alatti munkálatokat irányította, majd az 1848-as forradalom és szabadságharc alatt felcsapott Damjanich vörössipkásának, mégpedig közlegényként, majd a bukás után a család bűjtatni próbálta, így került a Károlyi grófok hevesi birtokaira. Innét Szentotornyára ment uradalmi mérnöknek, s amikor nyugdíjba vonult, átköltözött a családjával Hódmezővásárhelyre, ahol központi pénztárosként dolgozott tovább. A család így került ebbe a városba, az 1890-es évek elején.

Endrey Antal maga sem panaszkodhat unalmas életre, hi-

szén miután summa cum laude jogi doktori oklevelet szerzett a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen, közben két fél-évet a Külügyminisztérium ösztöndíjasaként a berlini Friedrich Wilhelms Egyetemen is tanult.

A második világháború alatt felcsapott önkéntesnek, s az utolsó hónapokban mint páncélszöveg fordító, ahonnét a csodával határos módon sikerült megmenekülnie. Miután 1947 júliusában minősítéssel tette le az ügyvédi vizsgát, rögzítette az irodai szülővárosában. Nem sokáig dolgozott, ugyanis politikai tevékenysége miatt kénytelen volt disszidálni: 1949 áprilisában kivándorolt Ausztráliába.

– 1956 áprilisában kitüntetéssel vezegtem el a Tasmania Egyetemre, s kaptam meg másodszor is jogászdiplomámat és az ausztrál ügyvédi képesítést. Még abban az évben precedens értékű pert nyertem a taszmániai felsőbb bíróságon, a perirat az ausztrál döntvénytárba is bekerült – mondta.

Endrey Antal jogász pályája inentől felfelé ívelt, 1957-től már Melbourne-ben dolgozott. 1972-ben az ausztrál szenátus egyik bizottságának állandó jogi tanácsosa, s mellette ügyvédként a legnagyobb ausztrál és angol vállalatok képviselőjét látta el. Számos további ügye került az ausztrál döntvénytárba. Jogi érdemeiért 1975-ben elnyerte az angol királyi tanácsos címet.

Munkája mellett 1971-ben családi hagyományként gazdálkodni kezdett, törzskönyvezett húsmarha tenyésztése országos mezőgazdasági kiállításon kapott díjat. 1973-ban ismerte el előző egyetemi tanulmányait a melbourne-i egyetem professzori kara alapfokú bölcsészdiplomának. A rendszerváltás idején aztán visszatért Hódmezővásárhelyre, ahol magyar ügyvédi gyakorlatot folytatott, s az Endrey-lapson maga is gazdálkodott. Ausztráliában 11 könyve és egy 48 oldalas tanulmánya jelent meg, míg Magyarországon a jelenlegi a nyolcadik kötete. 2000 januárjában súlyos agyvérzés érte, s miután felgyógyult, Ásotthalomra költözött.

– Mindig is érdekelt a történelem. A magyar őstörténetet több füzethen is feldolgoztam már. Azt tapasztaltam azonban, hogy a mai embereket, különösen a fiatalokat jobban érdekli az, mi történt az utolsó évszázadokban, mint az azt megelőző ezer évben. Azért kezdtem el időben visszafelé haladva megírni és megjelentetni a magyar történelmet – tette hozzá Endrey Antal, aki elárulta azt is, hogy a magyar történelmet feldolgozó monográfia második és első kötetével is elkészült.

KOROM ANDRÁS

Megszűnt a civil szervezetek kiegészítő támogatása

Csak a bérekre jut pénz

Csak legelemibb köteleseiket lesznek képesek ellátni a szegedi egyházi kezelésű szociális intézmények, ha az állami költségvetésből nem kapják meg a kiegészítő támogatást. Például a szegedi Harmat utcai szeretetotthonban idén még tisztasági festésre sem futja.

Egy pénzfórrás elapadhat abból a hátróból, amely eddig a szociális feladatokat főlvállaló egyházi és civil szervezeteket táplálta. A személyi jövedelemadó 1 százaléka és az önkormányzati támogatás mellett az állami pénzfórrás felére csökkenhet, ha megszüntetik a döntés, melynek értelmében normatívát igen, kiegészítő finanszírozást nem kaphatnak a nonprofit szervezetek. Ez a szeged-csanádi egyházmegye költségvetésében 117 millió forint mínuszt jelenthetne. A hiány érzékenyen érinthetné az egyház Harmat utcai szeretetotthonát is, mely hetven idős embernek nyújt menedéket.

Az idősök otthonának előterében Rózsika néni toporog, és várja az igazgatót.

– A tévémet hozzuk be otthonról. A lakótársamé elromlott, most az enyémet fogjuk nézni – magyarázza az idős asszony.

– Tessék várni egy kicsit, nemsokára indulunk – nyugtatja meg Laluskáné Ritz Judit.

A katolikus egyházmegye tartja fenn az otthont, másik három szegedi szociális létesítménnyel együtt. Nagyon sok a rászoruló jelentkező a városlistán, ezért náluk nem szempont az intézménybe kerülés, ki mely felekezethez tartozik.

– A bekerülő időseket aszerint ápoljuk és gondozzuk, hogy melyiküknek mire van szüksége – válaszolja az intézménynek helyzetét a vezető. – A lakóktól havonta egyelőre 41 ezer 500 forintot kérünk. De például a kötszer, a gyógyszer, az irodai felszerelés, a foglalkoztatás eszközeinek, a karbantartás és a bővítés árát az egyházmegye állja. Am költségvetésünket érzékenyen érintené a civil szervezetek, így minket is érintő változások.

A szeretetotthonban a napi program szabadon választható. Aki szeretné, reggeli után közös imádságon vesz részt, majd a foglalkoztató nővér felolvas valamilyen tanulságos történetet. A könyvek sorában az Erőleves a léleknek című kedvelik a legjobban. A gyógytestnevelés egyik nap a mozgásukban korlátozottakat edzi, másik nap a többiekkel gyakoroloznak a tornaszobában. A foglalkoztató nővérek a gondozottakkal sétálnak és kirándulni járnak, az otthon falai között pedig többnyire egyházi énekeket tanulnak és kézimunkáznak. A napokban tartották a farsangot. Ebéd után csendes pihe-

Békés életkép az otthonból

DM/DV fotó

nő van, és mindenki eldöntheti, mivel tölti a délutánt. A tornaszoba egyik falára a közös könyvtárakat helyezték el, olvasás mellett lehet hozzá zenét hallgatni és beszélgetni. Estefelé tartják a misét.

– Nálunk él Kardos Mihály atya, aki sokoldalúan művelt és jó kedélyű ember – emeli ki Zsóka, a szociális munkás. – Egyben lelki társ is, mert saját szenvedéseivel példát mutat mindenkinek.

– A lakóknak és a látogatóknak nálunk már nincsen más dolgom, csak szeretniük kell egymást – hangsúlyozza Laluskáné Ritz Judit, és búcsúzik, hogy még világosan odaérjenek a tévéért Rózsika néni házához. Az otthon szolgáltatásainak kiváló színvonalát a Délalföldi Regionális Tanács a napokban minőségi díjjal ismerte el.

DOMBAI TÜNDE

AZ 1 SZÁZALÉKBÓL PÓTOLNI?

Az egyházmegyei keretből csak az óvodák, iskolák, kollégiumok és szociális intézmények dolgozhatnak bérére futja – válaszolta a helyzetet Gyulay Endre meggyés püspök. Tizenkét Békés és Csongrád megyei intézményük elhelyeztetni, hogy az időseknél elfogadott központi költségvetésben nem szerepel az egyházi és civil szervezetek kiegészítő állami juttatása. Ebben a félévben a szegedi önkormányzat még 5 millió forinttal járul hozzá a költségeikhez, ám a többit, ha egyáltalán fedezni tudják, az adózók 1 százalékából kell kigazdálkodniuk.